

Ο ΑΝΑΔΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὑπὸ τοῦ κ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ι. ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ

Καθηγητοῦ τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου καὶ τῆς Α. Β. Σ.

Ι. Αἱ βασικαὶ ἀδυναμίαι τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας

Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία στηρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη, κατὰ πρῶτον λόγον, εἰς τοὺς κλάδους τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν γεωργίαν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι μεταπολεμικῶς ἡ ποσοστιαία συμβολὴ τῆς γεωργίας εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος ἡλαττώθη (ἀπὸ 38—40% προπολεμικῶς εἰς 28—30% κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη), λόγῳ τῆς ταχυτέρας ἀνόδου τοῦ εἰσοδήματος τῶν κλάδων τῆς δευτερογενοῦς καὶ τῆς τριτογενοῦς παραγωγῆς. Παραμένει ὁμως ἀκόμη ἡ γεωργία ὡς κύριος συντελεστὴς τῶν ἐξελίξεων τοῦ ὅλου ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, τοῦ ὁποῦ ο ῥυθμὸς αὐξήσεως καὶ αἱ ἔντονοι διακυμάνσεις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν μεγάλων μεταπτώσεων τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Ἡ Ἑλλάς, χώρα μὲ καθυστερημένην εἰσέτι τὴν βιομηχανίαν της, ἔχει καὶ τὴν γεωργίαν της μετρίως ἀνεπτυγμένην. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἶναι περιορισμέναι, ἡ σύσταση τοῦ ἐδάφους ἐν πολλοῖς μειονεκτικὴ καὶ αἱ κλιματολογικαὶ συνθήκαι συνήθως δυσμενεῖς. Παρὰ τὴν στενότητα τῶν ἐδαφῶν καὶ τὸ ἄφθονον δυναμικὸν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, ὑπερισχύει ἡ ἐκτατικὴ ἐκμετάλλευσις μὲ κυρίαν ἐκδήλωσιν τὴν μεγάλην ἐκτασιν ἐδαφῶν, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν. Τὸ τεχνολογικὸν ἐπίπεδον (παραγωγικὰ μέσα καὶ ἐπαγγελματικὴ κατάρτισις) εἶναι χαμηλὸν καὶ τὰ διαθέσιμα κεφάλαια δι' ἐπενδύσεις περιορισμένα μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μικρὰν παραγωγικότητα καὶ τὸ ὑψηλὸν κόστος παραγωγῆς. Ἡ ὀργάνωσις τῶν μεταφορῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἶναι λίαν πλημμελὴς μὲ συνέπειαν τὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους διαθέσεως.

Αἱ δυσμενεῖς συνθήκαι τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος συνεπάγονται: χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα καὶ συνεχῆ αὐξησιν τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ μέσου γεωργικοῦ καὶ μέσου ἀστικοῦ εἰσοδήματος· εὐρεῖαν ὑποαπασχόλησιν καὶ ὀγκῶδες ρεῦμα μετατοπίσεως πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα (ἀστυφιλία) καὶ τὸ ἐξωτερικὸν (μετανάστευσις)· περιορισμένον ἐκχρηματισμὸν καὶ μικρὰν ἀγοραστικὴν δύναμιν διὰ προμήθειαν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐπὶ ζημίᾳ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, διὰ διαφόρων μέτρων, συνέβαλεν εἰς τὴν ἀμβλυνσιν τῶν μειονεκτικῶν τούτων συνθηκῶν. Διὰ μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων ἐπεξέτεινε τὰς καλλιεργουμένας ἐκτάσεις καὶ ἐβελτίωσε τὴν ποιότητα ἐνὸς τμήματος αὐτῶν. Διὰ τῶν διανομῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν, περιελθουσῶν εἰς τὸ δημόσιον ἐκ διαφόρων λόγων, ἀποκατεστάθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀκτήμονες καλλιεργηταὶ μὲ πρόδηλα εὐμενῆ ἐπακόλουθα τόσον ἐπὶ τῆς παραγωγῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς εὐσταθείας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Διὰ τῆς δημιουργίας εἰδικοῦ πιστωτικοῦ ἰδρύματος, τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, ἐξυπηρετήθησαν οἱ ἀγρόται διὰ βραχυπροθέσμων καὶ μεσοπροθέσμων δανείων, προωθήθη ἡ τεχνικὴ στάθμη εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς, ἀνεπτύχθη ἱκανοποιητικῶς ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις καὶ ὠργανώθη μερικῶς ἡ βιομηχανικὴ ἐπεξεργασία τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Δι' εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας διαδίδονται αἱ σύγχρονοι μέθοδοι καλλιεργείας καὶ ἐκμεταλλεύσεως ἐν γένει μὲ συνέπειαν τὴν βαθμιαίαν ἄνοδον τῆς παραγωγικότητος. Διὰ τῆς ἀκολουθουμένης, τέλος, ἀγροτικῆς πολιτικῆς, προστατεύονται, διὰ μέσου τῶν τιμῶν ἢ δι' ἐξαγορᾶς μέρους τῆς ἐσοδείας, οἱ παραγωγοὶ τῶν βασικῶν προϊόντων. Ὅλως ἰδιαίτερος ἐνισχύονται — δι' ἐπιδοτήσεων καὶ ἄλλων μέσων — οἱ καλλιεργηταὶ νέων εἰδῶν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν στροφὴν πρὸς τὰς ἐντατικὰς ἐκμεταλλεύσεις (βιομηχανικὰ φυτὰ, κηπευτικά, δενδροκομία κλπ.) καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀναδιάρθρωσιν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας.

Τὰ λαμβανόμενα ὅμως μέτρα καὶ ἡ δι' αὐτῶν σκοπούμενη ταχεῖα πρόοδος τῆς γεωργίας προσκόπτουν εἰς ὠρισμένα ἐμπόδια. Ἐν τῶν κυρίων ἐμποδίων εἶναι ἡ κατὰ τμησις τοῦ μικροῦ γεωργικοῦ κλήρου εἰς μεγάλον ἀριθμὸν τεμαχιῶν. Λόγω τοῦ πολυτεμαχισμοῦ τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, ἡ παραγωγικότης τοῦ ἐδάφους δὲν αὐξάνει εἰς τὸν ἐπιθυμητὸν βαθμὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδιώκεται ἡ λήψις μέτρων ἐνοποιήσεως τῶν τεμαχιῶν καὶ ἀποτροπῆς τοῦ περαιτέρω κατακερματισμοῦ. Πρόσφορον μέσον ἐν προκειμένῳ θεωρεῖται ὁ ἀναδασμὸς τῶν γαιῶν (1), ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης.

II. Ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία καὶ ὁ γεωργικὸς κλῆρος

Συμφώνως πρὸς τὴν γεωργικὴν στατιστικὴν τοῦ 1961, ἡ Ἑλλὰς διαθέτει 37.745.500 στρέμματα ἐδαφῶν, χρησιμοποιοιουμένων διὰ μονίμους φυτείας καὶ ἐτησίας καλλιεργείας. Δεδομένου ὅτι ἡ συνολικὴ ἐδαφικὴ ἔκτασις τῆς Χώρας ἀνέρχεται εἰς 130.198 000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἡ καλλιεργήσιμος ἐπιφάνεια καταλαμβάνει τὰ 29% περίπου τοῦ συνόλου. Ἀρχικῶς τὸ πλεῖστον τῶν καλλιεργητῶν ἦσαν ἀκτήμονες. Μετὰ τὴν διανομὴν ὅμως τῶν μεγάλων ἐκτάσεων, τόσον τῶν κρατικῶν ὅσον καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, εἰς τοὺς ἀκτήμονας,

1) Ὁ ἀναδασμὸς ὑπὸ τὴν νεωτέραν του ἔννοian δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν ἀναδασμὸν τῆς Ἀρχαιότητος (π.χ. ἀναδασμὸς Σόλωνος), ὅποτε διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἡννόουν τὴν διανομὴν γαιῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας, ἐνῶ σήμερον πρόκειται περὶ ἀναμορφώσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν εἰς ἐνιαίους κλήρους εἰς ἀντικατάστασιν τῶν πολλῶν ἀγροτεμαχιῶν.

Όλοι σχεδόν οι Έλληνες αγρόται απέκτησαν ιδιοκτησίαν γῆς καὶ ἐπεκράτησεν ἡ μικρὰ οἰκογενειακὴ ἐπιχείρησις εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὰ διανεμηθέντα μεγάλα τμήματα προῆλθον: α) ἐκ τῆς ἀπελευθερώσεως ὑποδούλων περιοχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ τουρκικὴ κρατικὴ ιδιοκτησία περιῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, β) ἐκ τῶν ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων μεγάλων ιδιοκτησιῶν εἰς ἐφαρμογὴν τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως (1917) καὶ βάσει εἰδικῆς μερίμνης τῶν Συνταγμάτων τοῦ 1927 καὶ τοῦ 1952, γ) ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἧτοι Ἑλλήνων κατοικούντων εἰς γειτονικὰς χώρας ἔναντι ἀλλογενῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Τῶν τελευταίων τούτων ἡ ἀγροτικὴ ιδιοκτησία περιῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον, δ) ἐκ τῆς ἐξαγορᾶς κτημάτων, ἀνηκόντων εἰς μεγαλοκτηματίας τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ξένην ἐπιχείρησιν (περιοχὴ ἀποξηρανθείσης λίμνης Κωπαΐδος) καὶ ε) ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως καλλιεργησίμων γαιῶν δι' ἐπὶ τούτῳ ἐκτελεσθέντων ἔργων (ἀποξηραντικῶν, ἀντιπλημμυρικῶν κλπ.).

Ὑπολογίζεται, ὅτι τὸ ἡμισυ σχεδόν τῶν καλλιεργητῶν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου ἀπέκτησεν ιδιοκτησίαν χάρις εἰς τὰς ἀναγκαστικὰς ἀπαλλοτριώσεις, τὸ δὲ πλεῖστον τοῦ ἄλλου ἡμίσεος ἐγένοντο ιδιοκτῆται κλήρου χάρις εἰς τὰς τέσσαρας ἄλλας πηγὰς τῆς διανομῆς κτημάτων (προσαρτήσεις ἐδαφῶν, ἀνταλλαγαὶ πληθυσμῶν, ἐξαγοραὶ κτημάτων, ἀποκαλύψεις γαιῶν δι' ἔργων).

Αἱ ἑλληνικαὶ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι ὑπερβαίνουν ἐλαφρῶς τὸ 1 ἑκατομύριον καὶ συνεπῶς ὁ μέσος οἰκογενειακὸς κλῆρος εἶναι περὶ τὰ 35 στρέμματα. Ἀναλυτικώτερον, τὸ 28,5% τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν ἔχει ιδιοκτησίαν μικροτέραν τῶν 10 στρεμμάτων, τὸ δὲ 56,9% τῶν οἰκογενειῶν ἔχει ιδιοκτησίαν μεταξὺ 10 καὶ 50 στρεμμάτων καὶ τὸ 11,4% τῶν οἰκογενειῶν ἔχει ἀπὸ 50—100 στρέμματα καὶ μόνον τὸ 3,2% τοῦ συνόλου τῶν οἰκογενειῶν ἔχουν κλῆρον μεγαλύτερον τῶν 100 στρεμμάτων.

Ἡ λίαν μικρὰ αὕτη κατ' ἀγροτικὴν οἰκογένειαν ιδιοκτησία εἶναι ἐπὶ πλέον τεμαχισμένη εἰς μέγαν βαθμόν. Κατὰ τὰ δεδομένα τῆς γεωργικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1950, κατὰ μέσον ὄρον 6,5 τεμάχια συγκροτοῦν τὴν μέσην ἀγροτικὴν ιδιοκτησίαν, ἡ δὲ μέση ἐπιφάνεια κατ' ἀγροτεμάχιον εἶναι μικροτέρα τῶν πέντε στρεμμάτων. Νεώτερα στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ὑπάρχουν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ὑφίσταται καὶ σήμερον, ἴσως μάλιστα ἔχει ἐπιδεινωθῆ. Πράγματι, ὑπάρχουν ἐνδείξεις, ὅτι ὁ κατατεμαχισμὸς τῆς ἀγροτικῆς ιδιοκτησίας εἶναι ἐντονώτερος ἢ ὅσον προκύπτει ἐκ τῆς γεωργικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1950, συνεχίζεται δὲ ἀκόμη, λόγῳ μὴ εὐδωσῶσεως τῶν ληφθέντων μέτρων διὰ τὴν ἀποτροπὴν τῆς περαιτέρω κατατμήσεως.

Συμφώνως πρὸς εἰδικὴν δειγματοληπτικὴν ἔρευναν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, πλέον τοῦ $\frac{1}{3}$ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 ἀγροτεμάχια καὶ ἄνω. Τὸ 10% σχεδόν τῶν ἐκμεταλλεύσεων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγροτεμάχια, ἐκτάσεως μικροτέρας τοῦ ἑνὸς στρέμματος.

Ἐξ ἄλλου, αἱ δυνατότητες αὐξήσεως τοῦ μέσου γεωργικοῦ κλήρου δι' ἐκτελέσεως ἔργων, εἶναι μᾶλλον περιορισμένοι, ἀφοῦ καὶ οἱ πλέον αἰσιόδοξοι

δεν αναμένουν αύξησιν τοῦ συνόλου τῶν καλλιεργησίμων ἐκτάσεων μεγαλυτέραν τῶν 2.500.000 στρεμμάτων. Κατ' ἀκολουθίαν, εἶναι πιθανόν τὰ σημερινὰ 37.745.500 στρέμματα νὰ ἀνέλθουν εἰς 40.000.000 περίπου.

Αἱ νέαι αὐται ἐκτάσεις θὰ ἀποκαλυφθοῦν τμηματικῶς ἐντὸς δεκαετίας τοῦλάχιστον, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ θὰ παραχωρηθοῦν εἰς τοὺς ἀπομένοντας εἰσέτι ἀνευ κλήρου καλλιεργητάς. Συνεπῶς δὲν θὰ συντελέσουν αἰσθητῶς οὔτε εἰς τὴν αύξησιν τοῦ μέσου κλήρου οὔτε εἰς τὴν ἀμβλυνσιν τοῦ κατακερματισμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ ἔκτασις τοῦ πολυτεμαχισμοῦ τῶν καλλιεργησίμων ἐδαφῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἀρμόζει ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ αἷτια καὶ τὰς συνεπείας τοῦ φαινομένου τούτου.

III. Τὰ αἷτια τοῦ πολυτεμαχισμοῦ

Ἡ κατάτμησις τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἐν Ἑλλάδι ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἷτια. Μεταξύ αὐτῶν ἰδιαιτέρας μνείας ἀξίζουν :

α) Ἡ ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων. Συμφώνως πρὸς τὸ Βυζαντινορωμαϊκὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἴσχυσεν ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ 1945, καὶ κατὰ τὸν ἰσχύοντα νέον Ἀστικὸν Κώδικα, τὰ ἄτομα εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθερα νὰ προβαίνουν εἰς ἀγοραπωλησίας ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ἀκινήτων καὶ συνεπῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων. Αἱ μετατοπίσεις π.χ. πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἐχόντων ἀνεπαρκῆ κλήρον συχνὰ συνδύζονται μὲ πώλησιν τῶν κτημάτων των εἰς περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς ἀγοραστάς, τῶν ὁποίων οὕτως αὐξάνουν τὰ ἀγροτεμάχια.

β) Τὸ ἰσχύον κληρονομικὸν δίκαιον. Ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ ἐν Ἑλλάδι ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς κατ' ἴσα μερίδια κατανομῆς τῆς κληρονομούμενης περιουσίας μεταξύ τῶν κληρονόμων. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι, ἐὰν πατὴρ ἰδιοκτήτης τεμαχισμένης ἐκτάσεως 50 στρεμμάτων ἔχη 5 τέκνα, ἕκαστον θὰ λάβῃ λόγῳ κληρονομίας ἀνὰ 10 στρέμματα (ἄθροισμα τεμαχίων). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἔκτασις αὕτη εἶναι λίαν ἀνεπαρκῆς, οἱ κληρονόμοι ἀναγκάζονται εἴτε νὰ ἀγοράσουν καὶ ἄλλα τεμάχια ἢ νὰ πωλήσουν τὴν μερίδα των εἰς τρίτους. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπέρχεται πολυτεμαχισμός, ὅστις ἐπιτείνεται εἰς τὰς ἐπομένους κληρονομικὰς διαδοχάς.

γ) Αἱ προικοδοτήσεις. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ ἀπὸ μακροῦ ὁ θεσμός τῆς προικός, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς μεταβιβάζουν τμῆμα τῆς περιουσίας των εἰς τὴν ὑπανδρευομένην θυγατέρα, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος ἀποβαίνει διαχειριστῆς καὶ ἐπικαρπωτῆς τοῦ περιουσιακοῦ τούτου στοιχείου. Ἐὰν ὁ σύζυγος εἶναι ἰδιοκτήτης καὶ ἄλλης κτηματικῆς περιουσίας καὶ δὴ τεμαχισμένης ἐξ ἄλλων λόγων, λαμβάνων τὴν ὡς προῖκα παρεχομένην, συχνὰ καὶ αὐτὴν τεμαχισμένην, θὰ ἔχη ὑπὸ τὴν ἐκμετάλλευσίν του κατακερματισμένην ἐδαφικὴν ἔκτασιν.

δ) Αἱ μεταβιβάσεις λόγῳ χρεῶν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον, μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, ὠργιάζεν ἡ τοκογλυφία. Ἐπιτήδειοι μι-

κροκεφαλαιοῦχοι, ἔτι δὲ καὶ μικροεπαγγελματίαι (π.χ. παντοπῶλαι) ἐδάνειζον τοὺς χωρικοὺς ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς ὄρους, ἵνα οὗτοι ἀνταπεξέλθουν εἰς ἐπείγουσας ἀνάγκας των. Δεδομένου, ὅτι τὰ παρεχόμενα δάνεια ἦσαν καταναλωτικά, δὲν προήγετο ἡ παραγωγή τῶν δανειζομένων, ὥστε νὰ ἀποπληρώσουν οὗτοι τὸ χρέος των ἐκ τοῦ προσθέτου εἰσοδήματός των. Ἡναγκάζοντο διὰ τοῦτο (συμβιβαστικῶς ἢ κατόπιν δίκης), νὰ παραχωροῦν τμήματα τῆς κτηματικῆς των περιουσίας εἰς τὸν δανειστήν, τοῦ ὁποίου οὕτω τὰ ἀγροτεμάχια ηὔξάνοντο καὶ ἐνεφανίζετο ἡ ἰδιοκτησία του πολυτεμαχισμένη.

ε) Τὸ ἐφαρμοσθὲν σύστημα διανομῆς γαιῶν καὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων. Ἡ παραχώρησις ἰδιοκτησίας εἰς τοὺς ἀκτήμονας, τοὺς πρόσφυγας καὶ τοὺς ἰδιοκτῆτας νάνου κλήρου, διὰ τῆς διαθέσεως τῶν μεγάλων κτημάτων, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον δι' ἀπαλλοτριώσεως, δι' ἐξαγορᾶς ἢ ἄλλως, δὲν ἐγένετο συνήθως μὲ γνώμονα τὴν διαμόρφωσιν ἐνιαίου κλήρου κατὰ ἀγροτικὴν οἰκογένειαν. Πολλάκις παρεχωρήθησαν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν πλείονα τοῦ ἐνὸς τεμάχια, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν μεταξύ των. Ἐξ ἄλλου, ἡ παραχώρησις κλήρου δὲν ἐγένετο ἀπαξ, ἀλλὰ καὶ εἰς μεταγενέστερον χρόνον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μικροῦ κλήρου τῆς πρώτης παροχῆς.

Ἐρευνα, διεξαχθεῖσα ὑπὸ τῆς Τοπογραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἐπὶ 1953 ἀγροκτημάτων, συνολικῆς ἐκτάσεως 6.552.470 στρεμμάτων, προελθόντων ἐξ ἀπαλλοτριώσεων καὶ διανεμηθέντων εἰς ἀκτήμονας γεωργούς, ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν ὑφίσταται ἔντονος πολυτεμαχισμός. Ἐκ τῶν 1953 ἀγροκτημάτων τούτων τὰ 50% σχεδὸν ἀπετελοῦντο ἐκ 5—16 τεμαχίων ἕκαστον, ὃ δὲ μέσος ὄρος ἀριθμοῦ τεμαχίων διὰ τὸ σύνολον ἐπλησίαζε τὰ 6. Ἡ κατὰ μέσον ὄρον συγκρότησις ἐξ 6 τεμαχίων τῶν ἐκ διανομῆς κλήρων, ὅπου ἐπεζητήθη ἔν τινι μέτρῳ ἢ ἀποφυγῇ τοῦ πολυτεμαχισμοῦ, πείθει ὅτι ἐπὶ τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἡ κατάτμησις εἶναι πολὺ πλέον ἔντονος.

IV. Αἱ συνέπειαι τοῦ πολυτεμαχισμοῦ

Ἡ κατάτμησις τοῦ κατὰ βᾶσιν μικροῦ κλήρου τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἐν Ἑλλάδι εἰς μέγαν ἀριθμὸν τεμαχίων ἔχει πολλὰ καὶ σπουδαῖα μειονεκτήματα. Αἱ κυριώτεραι δυσμενεῖς συνέπειαι τοῦ πολυτεμαχισμοῦ τῶν γαιῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Ἡ ἐλάττωσις τοῦ καλλιεργησίου ἐδάφους καὶ αἱ ζημίαι εἰς τὴν ποιότητά του. Ἡ καλλιεργουμένη ἐπιφάνεια περιορίζεται λόγῳ τῶν πολλῶν συνόρων, φρακτῶν, δρομίσκων κλπ. ἀλλὰ καὶ λόγῳ ἀδυναμίας καλλιεργείας ἐκτάσεων, μὴ συνδεομένων μὲ τὸ ὀδικὸν δίκτυον ἢ εὕρισκομένων εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ ἰδιοκτῆτου. Εἰς ἐνεργηθεῖσαν ἔρευναν διεπιστώθη, ὅτι τὸ 47,2% τῶν ἀγροτεμαχίων στερεῖται ἐπαφῆς μετὰ τῆς ὁδοῦ. Οἱ δρομίσκοι, τὰ σύνορα καὶ οἱ φράκται περιορίζουν τὴν καλλιεργήσιμον ἔκτασιν κατὰ 10% περίπου. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ κατάτμησις συνήθως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διαμόρφωσιν τεμαχίων ὑπὸ μορφὴν στενῶν λωρίδων, μὲ με-

γάλην κλίσειν, ἡ ἄροσις καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν ἐπικλινῶν τεμαχίων εὐνοοῦν τὴν διάβρωσιν.

β) Ἡ ἀπώλεια χρόνου καὶ ἡ δυσχέρεια ἐκτελέσεως ὠρισμένων ἐργασιῶν. Ἡ μετακίνησις τῶν καλλιεργητῶν καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἐργαλείων, τῶν ἄλλων ἐφοδίων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν προϊόντων ἀπὸ τεμαχίου εἰς τεμάχιον προκαλοῦν ἀπώλειαν χρόνου ἐργασίας ἀνθρώπων, ζώων καὶ μηχανημάτων καὶ ταχεῖαν φθορὰν τῶν παραγωγικῶν μέσων. Αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν τεμαχίων καθυστεροῦν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐποχιακῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν περιποιήσεων τῶν φυτῶν. Ἡ ἐπίβλεψις τῶν καλλιεργειῶν κατ' ἀνάγκην εἶναι ἀτελής.

Πάντα ταῦτα συνεπάγονται μείωσιν τῆς ἀποδόσεως καὶ αὐξησιν τοῦ κόστους. Ἐπὶ πλέον, λίαν συνήθεις εἶναι αἱ ζημίαι καὶ αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν συνορευόντων τεμαχίων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ὡς διεπιστώθη κατὰ τὴν γενομένην ἔρευναν, καθ' ἣν ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ πολλοῦς κτηματίας (35% τοῦ συνόλου), ὅτι εἶχον σοβαρὰς περιουσιακὰς διαφορὰς μεταξὺ των.

Ἄκριβης προσδιορισμὸς τῶν ζημιῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο αἰτίων (α) καὶ (β) δὲν εἶναι δυνατός. Ἀπὸ τινος ὅμως ὑπολογισμοῦ προκύπτει, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἐπιβαρύνουν τὸ κόστος κατὰ 30–70%.

γ) Ἡ ἀδυναμία ἐκτελέσεως παραγωγικῶν ἔργων καὶ χρησιμοποίησεως συγχρονισμένων τεχνικῶν μέσων. Ἡ ἐκτέλεσις ἔργων εἰς τὰ μικρὰ τεμάχια εἶναι ἀνέφικτος (ἰδίως διὰ τὰ μεγαλύτερα ἔργα, ὡς εἶναι τὰ ἀρδευτικὰ καὶ τὰ ἔργα προστασίας τοῦ ἐδάφους) ἢ ἀσύμφορος (καὶ διὰ τὰ μικρὰ ἔτι ἔργα, ὡς εἶναι ἡ δεξαμενὴ, ὁ στάβλος, καὶ τὸ φρέαρ) μὲ συνέπειαν τὴν ἀδυναμίαν βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν καλλιεργείας. Ἐπίσης ἡ χρῆσις μηχανικῶν μέσων καλλιεργείας καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος εἰς τὰς πολὺ μικρὰς ἐκτάσεις γῆς, ὡς ἐπανειλημμένως διεπιστώθη. Ἡ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐμμονὴ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς δυνάμεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἀντὶ τῶν μηχανῶν, ὡς καὶ ἡ ἀδυναμία ἐκτελέσεως παραγωγικῶν ἔργων, προκαλοῦν καθυστέρησιν εἰς τὴν προσπάθειαν ἀνόδου τῆς τεχνικῆς στάθμης καὶ αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος.

Δυσχεραίνεται, ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἀναδιάρθρωσις καὶ ἡ ἐπιδίωξις εὐρυτέρας ἐμπορευματοποιήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Σημειωτέον, ὅτι ὅταν ἡ κατάτμησις διαμορφῶνῃ στενὰς λωρίδας εἰς ἐπικλινῆ ἐδάφη, ἀκόμη καὶ ἡ δι' ἄροτραίων ζώων καλλιέργεια ἀπεδείχθη ἀνέφικτος.

δ) Ἡ δυσχέρεια διευρύνσεως τῆς ἀπασχολήσεως. Ἡ ἀδυναμία ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τῆς ἀμειψισπορᾶς καὶ τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐδαφῶν διὰ φυτῶν μεγάλης ἀποδόσεως δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀπασχολήσεως. Καταδικάζει ἐπίσης τὴν κτηνοτροφίαν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν νομαδικὴν μορφήν της, ἐνῶ ἡ μεγάλη ἐκτασις εἶναι δεκτικὴ ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἣτις δύναται νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν οἰκόσιτον καὶ ἐνσταβλισμένην κτηνοτροφίαν μὲ συνέπειαν τὴν ἀπορρόφησιν ὑποαπασχολουμένων.

Ἐν ὀλίγοις, ὁ πολυτεμαχισμὸς ὁδηγεῖ εἰς ἀνοδὸν τοῦ κόστους, εἰς

μείωσιν τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς παραγωγῆς, εἰς ἀδυναμίαν αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ εἰς ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀλλαγὴν τῶν καθυστερημένων μορφῶν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας.

V. Ἡ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως

Ἡ διαμορφωθείσα κατάστασις ἀπησχόλησε τοὺς ἀρμοδίους κρατικούς λειτουργοὺς ὡς καὶ τινὰς ἐπιστήμονας. Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος ἐπεχειρήθη πρὸς δύο κατευθύνσεις: ἅφ' ἑνὸς πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἀποτροπῆς περαιτέρω κατατμήσεως τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἅφ' ἑτέρου πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἄρσεως τοῦ πολυτεμαχισμοῦ διὰ τῆς ἐνοποιήσεως τῶν ἀγροτεμαχίων.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κατατμήσεως ἐπεζητήθη:

α) Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐκτάσεως τῶν διανεμομένων κλήρων. Συμφώνως πρὸς τὴν εἰσαχθεῖσαν νομοθεσίαν (1923, 1932), τῆς ὁποίας αἱ σχετικαὶ διατάξεις περιελήφθησαν εἰς τὸν Ἀγροτικὸν Κώδικα τοῦ 1949, εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν (μέση σύνθεσις ἐκ 5 μελῶν) χορηγεῖται βιώσιμος κλήρος, λαμβάνονται δὲ πρὸς τοῦτο ὑπ' ὄψιν ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ λοιπαὶ τοπικαὶ συνθηκαί. Μὲ βάσιν τὰς διατάξεις αὐτὰς παρεχωρήθησαν κλήροι μὲ ἕκτασιν κυμανθεῖσαν ἀπὸ 25—180 στρέμματα κατ' οἰκογένειαν.

β) Ὁ περιορισμὸς τῆς κατατμήσεως κατὰ τὰς διανομάς. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν διανομὴν ἐδόθησαν τεμαχισμένοι κλήροι, ἐθεσπίσθη κατὰ τὸ 1937 ἡ ὑποχρέωσις παραχωρήσεως ἐφεξῆς ἐνιαίων κλήρων, ἐν ἀνάγκῃ δὲ κλήρων ἐκ 2—3 τεμαχίων τὸ πολὺ. Ἐπίσης δι' εἰδικῶν νομοθετικῶν μέτρων (1936, 1940, 1942) ὠρίσθη, ὅτι οἱ κλήροι, οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς διανομῆς ἀποστραγιζομένων ἐδαφῶν, δεόν νὰ εἶναι ἐνιαῖοι.

γ) Ἡ ἀπαγόρευσις κατατμήσεως τῶν κλήρων. Ὁ Ἀγροτικὸς Κώδιξ τοῦ 1949 περιέλαβε διατάξεις, θεσπισθείσας πρότερον, καθ' ἃς οἱ λαβόντες κλήρον ἔχουν δικαίωμα ἐκποίησησεως ἢ ἄλλης μεταβιβάσεως τῶν ἀγροτεμαχίων ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἀκέραιον. Παραλλήλως, ἀπηγορεύθη ἡ ἀπαλλοτρίωσις ὠρισμένων γαιῶν κάτω ὠρισμένης ἐκτάσεως (φυτειῶν, ἐδαφῶν καλλιεργούμενων διὰ καπνοῦ κλπ.). Καὶ ἐν προκειμένῳ ἐγένοντο παραβάσεις, ἀλλὰ πάντως ἀπεφεύχθη ἡ κωνιορτοποίησης.

δ) Ἡ μεταβολὴ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου. Ὁ Ἀστικός Κώδιξ εἰς τὸ ἄρθρον 1889 προβλέπει, ὅτι, ἐπὶ δικαστικῆς διανομῆς ἀγροκτημάτων, τὸ δικαστήριον δύναται νὰ ἐπιδικάσῃ ὀλόκληρον τὴν διανεμητέαν περιουσίαν εἰς τὸν κρινόμενον ὡς ἱκανώτερον, πρὸς ἐπωφελεῖ ἐκμετάλλευσιν τοῦ κτήματος. Ἡ ἐπιδίκασις γίνεται κατ' αἴτησιν τούτου καὶ σὺν τῇ καταβολῇ τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος. Ἡ διάταξις αὕτη, σκοποῦσα νὰ ἀποτρέψῃ τὸν κατατεμαχισμὸν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς — πλὴν τῶν ἐκ διανομῆς — ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας δὲν ἔτυχε ἀξιολόγου ἐφαρμογῆς, λόγῳ ἅφ' ἑνὸς τῆς προσηλώσεως τῶν κληρονόμων εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀποκτήσεως τμήματος τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ ἅφ' ἑτέ-

ρου τῆς ἀδυναμίας καταβολῆς ἐκ μέρους τοῦ ἰκανωτέρου κληρονόμου τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος.

Πρὸς τὴν ἐνοποίησην τῶν ἀγροτεμαχίων ἀποβλέπουν :

α) Ἡ θέσπισις κινήτρων διὰ τὴν συμβατικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγροτεμαχίων ἐπὶ σκοπῷ ἐνοποιήσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Οὕτως (ν. 3194/1955) ἐδόθη ἀτέλεια εἰς τὰ συντασσόμενα συμβόλαια μὲ ἀντικείμενον τὰς ὡς ἄνω ἀνταλλαγάς, παραλλήλως δὲ ἐγένετο ποιά τις διαφώτισις ἐπὶ τῶν ἐπωφελῶν συνεπειῶν τῆς ἐνοποιήσεως. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶχε λίαν περιορισμένα ἀποτελέσματα.

β) Ὁ ἀναδασμὸς, ἥτοι ἡ συγκρότησις ἐνιαίας ἰδιοκτησίας, μερίμνη τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, βάσει ὠρισμένης διαδικασίας, ἐκουσίως ἢ καὶ ὑποχρεωτικῶς.

Τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὰς ἐπομένους παραγράφους τῆς παρούσης μελέτης.

VI. Ὁ ἀναδασμὸς καὶ τὰ πλεονεκτήματά του

Ὁ ἀναδασμὸς τῶν ἐδαφῶν ἐθεωρήθη ἀπὸ μακροῦ ὡς τὸ πλέον λυσιτελεῖς μέσον ἀντιμετώπισεως τοῦ πολυτεμαχισμοῦ καὶ τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν του. Ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς ὁ καθηγητὴς Ἑπαμ. Κυπριαδῆς προέβαλε τὸν ἀναδασμὸν ὡς σωτήριον μέτρον διὰ τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν. Τὸ Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον τῆς Ἑλλάδος, ἀναγνωρίσαν τὴν σημασίαν τοῦ ἀναδασμοῦ διὰ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας, περιέλαβεν αὐτὸν εἰς τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησε κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς (1941—1944), ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μετὰ τὸν πόλεμον. Ἄλλὰ καὶ αἱ ἀρμόδια κρατικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ πρωτίστως ἡ Διευθύνσις Ἐποικισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐγκαίρως ἐπεσήμανον τὰ τρωτὰ τοῦ πολυτεμαχισμοῦ καὶ εἰσηγήθησαν μέτρα τόσον διὰ τὴν ἀποφυγὴν του εἰς τὸ μέλλον, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐνοποίησην τῆς κατατετμημένης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας διὰ μέσου τοῦ ἀναδασμοῦ (1).

Τέλος, μὲ τὸν ἀναδασμὸν ἠσχολήθη καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἑρεῦνης καὶ Ὁργανώσεως Οἰκονομικοῦ Προγραμματισμοῦ, ἣτις καὶ ἐδημοσίευσεν (1959) ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰδικὸν τόμον, περιέχοντα τὰ πορίσματα σχετικῆς μελέτης.

Τὸ θέμα τῆς κατατμήσεως τῆς ἰδιοκτησίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τῶν μέσων ἀντιμετώπισεώς της ἀπασχολεῖ, ἄλλως τε, καὶ πολλὰς ἄλλας χώρας καὶ κυρίως εὐρωπαϊκάς, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον ἤδη σχετικὰ μέτρα. Ἀκόμη καὶ αἱ προηγούμεναι χῶραι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, διὰ τὰς ὁποίας ἡ γεωργία εἶναι δευτερεύων πλέον κλάδος οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἐκινητοποιήθησαν ζωηρῶς διὰ τὴν ἐπιτάχυσιν καὶ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἀναδασμοῦ. Μὲ τὴν ὑποκίνησιν δὲ τῶν χωρῶν τούτων, διεθνεῖς Ὁργανισμοὶ ἐπεμελήθησαν τοῦ ζητήματος τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἀναφέρομεν τὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο εἰς Βισ-

1) Τῇ εἰσηγήσει τῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ ἐγένοντο τὰ μνημονευθέντα νομοθετήματα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πολυτεμαχισμοῦ, μερίμνη τῆς δὲ ἐλήφθησαν μέτρα διὰ τὴν διαφώτισιν τῶν γεωργῶν ἐπὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἀναδασμοῦ.

μπάντεν τὸ 1955, εἰς Βιέννην τὸ 1957, εἰς Παρισίους τὸ 1957' καὶ εἰς Μαδρίτην τὸ 1963, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ὀργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας (Ο.Ε.Ο.Σ.), τοῦ Ὀργανισμοῦ Διατροφῆς καὶ Γεωργίας (F.A.O.) καὶ τῆς Διεθνοῦς Συνομοσπονδίας Ἀγροτικῆς Πίστewος, τὰ ὁποῖα διετύπωσαν λίαν ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις ἐπὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἡ πρωτοβουλία τῶν Ἰδρυμάτων Ἀγροτικῆς Πίστewος εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ θέματος τοῦ ἀναδασμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἡ συμβολὴ των ἐν προκειμένῳ δύναται νὰ ἔχη σοβαρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους.

Οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς διενεργείας ἀναδασμοῦ εἰς τὰς πολυτεμαχισμένας ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι :

Ὁ ἀναδασμὸς ἀποτελεῖ ἔργον ἐγγείου βελτιώσεως, καθ' ὅσον δι' αὐτοῦ βελτιοῦνται αἱ συνθήκαι ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους. Συνεπῶς πᾶσα δαπάνη διὰ τὸν ἀναδασμὸν δεῖν νὰ θεωρῆται ἐπένδυσις δι' ἐκτέλεσιν βασικοῦ ἔργου ὑποδομῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀναλάβῃ τὸ Κράτος, τόσον ἐξ ἀπόψεως ὀργανώσεως καὶ ἐφαρμογῆς ὅσον καὶ ἐξ ἀπόψεως δαπάνης. Εἶναι σκόπιμον, ἐξ ἄλλου, ὁ ἀναδασμὸς νὰ συνδυασθῇ καὶ μὲ ἄλλα ἔργα γεωργικῆς ὑποδομῆς καὶ δὴ μὲ τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα καὶ μὲ τὸ ὀδικὸν δίκτυον τῆς ὑπαίθρου. Ἡ ἐνοποίησις τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, συντελοῦσα εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους καὶ τὴν καλλιτέραν χρησιμοποίησιν τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν μηχανικῶν μέσων, ἐνισχύεται διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἐκτελέσεως ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως καὶ ὁδοποιίας. Ἀφ' ἐνὸς καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τούτων εἰς ἐνοποιημένας ἐκτάσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐνοποίησις παρέχει τὴν πρόσφορον εὐκαιρίαν συνδυασμοῦ πρὸς τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ καὶ τὰ ὀδικὰ ἔργα. Αἱ ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ προκύπτουσαι ἐνιαῖαι ἰδιοκτησίαι εἶναι οὕτω δεκτικαὶ πληρεστέρας καὶ ἀποδοτικώτερας ἐκμεταλλεύσεως μὲ συνέπειαν τὴν ἀνοδὸν τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς ἀνταγωνιστικότητος, τὴν αὐξήσιν τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τὴν ταχύτεραν ἀναδιάρθρωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Γενικώτερον, διὰ τοῦ ἀναδασμοῦ αἴρονται τὰ μνημονευθέντα μειονεκτήματα τοῦ πολυτεμαχισμοῦ. Ὑπογραμμίζομεν ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός, ὅτι αὐξάνεται ἡ καλλιεργουμένη ἐπιφάνεια κατὰ 10-20 % λόγῳ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ συνόλου τῶν ἐκτάσεων.

Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τοῦ ἀναδασμοῦ ἔχουν ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα βραδυποροῦν μᾶλλον, ἢ δὲ δυσχερῆς ὀδικὴ προσπέλασις εἰς τὰ ἀγροτεμάχια προκαλεῖ ποικίλα ζητήματα. Ὡσαύτως δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας τὸ ὅτι ἡ ἀσάφεια τῆς ἰδιοκτησίας εἰς τὰ ἀγροτικὰ κτήματα καὶ δὴ τὰ ἀγροτεμάχια, εἶναι δυνατὸν νὰ διακαυνοισθῇ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀναδασμοῦ, παρεχομένων εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τῶν ἐνοποιημένων ἐκτάσεων ὀριστικῶν τίτλων κυριότητος.

Δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ γίνῃ μεία ἐνταῦθα ὠρισμένων ἐπιφυλάξεων ἐναντι τοῦ ἀναδασμοῦ, διατυπωθεισῶν ἐκ μέρους ἐνίων ἐπιστημόνων. Ἐλέχθη, ἐν πρώτοις, ὅτι ὁ πολυτεμαχισμὸς εὐνοεῖ τὴν ἀγρανάπausιν καὶ ἐξυπηρετεῖ τὴν ποιμενικὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ δευτέρα ἀντίρρησις ἀφορᾷ τὰς γαίας, τὰς καλ-

λιεργουμένης διὰ καπνοῦ, ὅπου εἶναι σκόπιμος ἡ κατάτμησις τῆς ἰδιοκτησίας πρὸς εὐόδωσιν τῆς καλλιιεργείας εἰς ἕκαστον ἀγροτεμάχιον διαφόρου ποικιλίας. Ἐτέρα ἄποψις, ἐμφανιζομένη ὡς συμβάλλουσα εἰς τὴν ἄρσιν τῶν μειονεκτημάτων τοῦ πολυτεμαχισμοῦ, ὑποστηρίζει τὴν διάδοσιν τοῦ συστήματος τῆς ἀπὸ κοινοῦ καλλιιεργείας εἰς τὰ συνοροεῦντα ἀγροτεμάχια.

Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα οἱ θιασῶται τοῦ ἀναδασμοῦ ἀπαντοῦν : Εἰς τὰ ἀναμορφούμενα ἐνιαῖα ἀγροκτῆματα, χάρις εἰς τὸν ἀναδασμὸν, θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐνσταβλισμένης κτηνοτροφίας, ἣτις εἶναι μορφή πλέον ἐξελιγμένη ἐναντι τῆς ποιμενικῆς. Ἡ κατανομή τῶν ποικιλιῶν καπνοῦ εἰς διάφορα ἀγροτεμάχια δύναται νὰ ἐξυπηρετηθῇ διὰ τῆς ἐνοποιήσεως εἰδικῶς τῶν ἀγροτεμαχιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα καλλιιεργεῖται καπνός, εἰς 2—3 μονάδας ἰδιοκτησίας. Ἡ δὲ κοινὴ καλλιιεργεία, λέγεται, εἶναι μέθοδος ἀντίθετος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ὡς ἀπεδείχθη μὲ τὴν ἀποτυχοῦσαν σχετικὴν προσπάθειαν εἰς τὸ χωρίον Καρυαί - Λαρίσης.

VII. Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία περὶ ἀναδασμοῦ

Μολονότι ἡ κίνησις πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀναδασμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν ἤρχισε προπολεμικῶς, κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς νομοθετικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ πολυτεμαχισμοῦ ἔθεσπίσθησαν μόνον μέτρα, συντελοῦντα εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς περαιτέρω κατατμήσεως, τῶν ἐδαφῶν. Τὸ δραστικώτερον μέτρον πρὸς θεραπείαν τῆς καταστάσεως, ὁ ἀναδασμὸς, ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον νομοθετικῆς μερίμνης μετὰ τὸν 2ον παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ πρῶτον βασικὸν νομοθέτημα περὶ ἀναδασμοῦ, ὁ Ἀναγκαστικὸς Νόμος 821 τοῦ 1948, ἀναφέρεται εἰς τὰς ἰδιοκτησίας, τὰς προελθούσας κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἐποικιστικῆς νομοθεσίας. Ὁ νόμος οὗτος, ἔχων τὸν τίτλον «περὶ ἀναδιανομῆς τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων», ἐκυρώθη διὰ τοῦ Ν.Δ. 1110 τοῦ 1949. Ὁ νομοθέτης ἐδίστασε νὰ περιλάβῃ εἰς τὸν ἀναδασμὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἀγροτικὰ κτήματα, δηλαδὴ τὰ μὴ προερχόμενα ἐκ διανομῶν, λόγῳ τῆς αὐστηρᾶς κατοχυρώσεως τῆς ἰδιοκτησίας ὑπὸ τοῦ Συντάγματος. Ὅταν ὅμως ἐδημοσιεύθη τὸ νέον Σύνταγμα τῆς Χώρας (1952), τὸ ὁποῖον περιέλαβεν εἰδικὴν διάταξιν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτοῦ 104, καθ' ἣν «ἐπιτρέπεται ἡ λήψις μέτρων κατὰ τῆς κατατμήσεως ἢ ἀνασυγκροτήσεως τῆς ὑπερμέτρως κατατεμενομένης μικρᾶς ἐγγείου ἰδιοκτησίας», εὐθύς ἀμέσως ἐγένετο ὁ Νόμος ὑπ' ἀριθ. 2258 τοῦ 1952, δι' οὗ ἐπετράπη ὁ ἀναδασμὸς καὶ εἰς τὰ πάσης προελεύσεως κατατεμαχισμένα ἀγροκτῆματα.

Αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας περὶ ἀναδασμοῦ εἶναι :

α) Ἡ συγκέντρωσις τῶν πολυαρίθμων ἀγροτεμαχιῶν τῆς ἰδιοκτησίας ἑκάστου κτηματίου εἰς ἓνα, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀγροτεμάχιον, ἴσης ὅπωςδήποτε ἀξίας πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ συνόλου τῶν τεμαχιῶν τῆς πολυτεμαχισμένης ἰδιοκτησίας.

β) Ὁ ἀναδασμὸς εἶναι κατ' ἀρχὴν ἐκούσιος. Ἄλλ' ἐὰν τὸν ζητήσῃ ἡ πλειοψηφία τῶν κτηματιῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σύνολον ἰδιοκτησιῶν πλέον τοῦ

ήμίσεος τῆς πρὸς ἀναδασμὸν ἐκτάσεως, ἡ μειοψηφία εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δεχθῆ τὸν ἀναδασμὸν ὡς πρὸς τὰ κτήματά της. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ νόμος εἰσήγαγε καὶ περίπτωσιν ὑποχρεωτικοῦ ἀναδασμοῦ διὰ πάντας. Τοῦτο γίνεται ἀποφάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας εἰς τὰ χωρία, ὅπου ἐξετελέσθησαν ἢ ἐκτελοῦνται ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τούτων ἐπιβάλλεται ἡ ἐνέργεια ἀναδασμοῦ.

γ) Ὁ ἀναδασμὸς συνδυάζεται μὲ ἔργα ἐξυπηρετικά τῶν ἀναμορφωμένων ἰδιοκτησιῶν, ὀδικὰ καὶ ἐγγειοβελτιωτικά. Κατὰ τὴν διενέργειαν τοῦ ἀναδασμοῦ, χαράσσονται νέαι ἀγροτικά ὁδοὶ προσπελάσεως τῶν ἀγροκτημάτων. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἐκτελέσεως ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, αἱ νέαι ἰδιοκτησίαι διαχωρίζονται ἐν ἐπαφῇ πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν ἔργων (ἀρδεύσεις, ἀποστραγγίσεις κλπ.).

δ) Ἡ διαδικασία τοῦ ἀναδασμοῦ ἀκολουθεῖ ὠρισμένα στάδια. Ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας διαφωτίζουν τοὺς ἀγρότας ἐπὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἀναδασμοῦ καὶ τῆς μεθόδου διενεργείας αὐτοῦ, τονίζοντες τὸν ἀκριβοδίκαιον τρόπον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀνταλλασσομένων τεμαχίων. Ἐν συνεχείᾳ οἱ ἰδιοκτῆται ἀποφασίζουν, κατὰ τὴν ὡς ἄνω πλειοψηφίαν, τὸν ἀναδασμὸν καὶ καταρτίζεται ὑπὸ γεωπόνου εἰδικῆ μελέτη, γεωργοτεχνικὴ καὶ οἰκονομικὴ, τῆς περιοχῆς. Προκειμένου περὶ ὑποχρεωτικοῦ ἀναδασμοῦ ἀπαιτεῖται πλὴν τῆς εἰδικῆς μελέτης ταύτης καὶ προμελέτη τοῦ ὑπ' ὄψιν ἐγγειοβελτιωτικοῦ ἔργου, ὡς καὶ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις σκοπιμότητος καὶ δυνατότητος ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναδασμοῦ. Βάσει τῶν στοιχείων τούτων ὁ Ὑπουργὸς Γεωργίας ἐκδίδει τὴν ἀπόφασίν του περὶ διενεργείας τοῦ ἀναδασμοῦ, δι' ἧς συνιστᾶται καὶ «Ἐπιτροπὴ Ἀναδασμοῦ», ἀποτελουμένη ἀπὸ τρεῖς ὑπαλλήλους τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἀπὸ δύο ἀντιπροσώπους τῶν ἐνδιαφερομένων κτημάτων.

ε) Ἡ κειμένη νομοθεσία προβλέπει δύο μεθόδους ἀναδασμοῦ. Ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη, καλουμένη «μέθοδος ἰσοζυγισμοῦ» διέπεται ὑπὸ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23-12-1949 καὶ ἐφηρμόσθη ἰδίως κατὰ τὸ παρελθόν. Ἡ περισσότερον ἐφαρμοζομένη σήμερον μέθοδος εἶναι ἡ δευτέρα, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «μέθοδος πραγματικῆς ἐκτιμήσεως τῆς ποιότητος τῶν γαιῶν», ἣτις συνηθίζεται καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐπεκράτησε, διότι εὐκολύνεται ἡ ἐκτίμησις τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐδαφῶν ὑπὸ ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνομόνων, ἐκ τῶν ἰδίων κτηματιῶν καὶ ἐνὸς γεωπόνου καὶ δὲν ἀπόκειται αὕτη ἀπλῶς εἰς τὴν γνώμην τῶν ἐνδιαφερομένων, γεγονός τὸ ὅποιον ἐδυσχέρανε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πρώτης μεθόδου. Ἡ ὅλη διαδικασία περατοῦται διὰ καταρτίσεως κτηματολογικοῦ πίνακος τῶν διαμορφωμένων ἰδιοκτησιῶν, ὅστις ἐκτίθεται δημοσίᾳ, ἵνα λάβουν γνώσιν οἱ κτηματῆται, ἐνεργεῖται ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἰδιοκτησιῶν, ἐγκρίνεται οὗτος ὑπὸ τοῦ οἰκείου νομάρχου καὶ τέλος ἐκδίδονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας δι' ἕκαστον κτηματῆταν νέοι τίτλοι κυριότητος, οἱ ὅποιοι καὶ καταχωροῦνται εἰς τὰ βιβλία μεταγραφῶν (1).

1) Ἡ ἔλλειψις εἰς τὴν Ἑλλάδα πλήρους Ἀγροτικοῦ Κτηματολογίου, ἐν τινι μέτρῳ, δύ-

στ) Ειδικῶς, προκειμένου περὶ δενδρωδῶν καλλιεργειῶν, ἀπαιτεῖται ἐκτίμησις καὶ τῆς ἀξίας τῶν δένδρων καὶ τῶν πάσης φύσεως μονίμων φυτειῶν (ἀμπέλων κλπ.).

ζ) Αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀναδασμοῦ, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἔργον δημοσίας ὠφελείας, βαρύνουν τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον ἐξ ὀλοκλήρου. Αἱ δαπάναι αὗται μέχρι τοῦδε δὲν ἔχουν ὑπερβῆ τὰς 30 δραχμὰς κατὰ στρέμμα.

VIII. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀναδασμοῦ μέχρι σήμερον

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀναδασμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἤρχισεν οὐσιαστικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1953. Ἡ προηγηθεῖσα περίοδος δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς προπαρασκευαστική, τόσον ἀπὸ νομοθετικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1953 - 1961 ἡ πρόοδος τοῦ ἀναδασμοῦ εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπῆρξε βραδεῖα. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς νομοθεσίας, ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων, ἡ βραδύτης ἐκτελέσεως ἀρδευτικῶν ἔργων καὶ πρὸ παντὸς αἱ ψυχολογικῆς φύσεως ἀντιδράσεις τῶν γεωργῶν ὑπῆρξαν οἱ κύριοι λόγοι τῆς βραδείας πορείας.

Οἱ ψυχολογικοὶ λόγοι ἀναφέρονται τόσον εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰ κατεχόμενα ἀγροτεμάχια ὅσον καὶ εἰς τὴν δυσπιστίαν των πρὸς ἀπόκτησιν δι' ἀνταλλαγῆς ἰδιοκτησίας, ἰσαξίας πρὸς τὸ σύνολον τῆς προτέρας τοιαύτης. Ἡ Ὑπηρεσία Ἐποικισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐπικουρουμένη εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν, προέβη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (1953 - 1961) εἰς συστηματικὴν διαφώτισιν τῶν ἀγροτῶν ἐπὶ τοῦ συμφέροντός των ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ, τοῦτο δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται καὶ σήμερον.

Ἡ ψυχολογικὴ αὕτη προπαρασκευὴ ἐχρησίμευσε διὰ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναδασμοῦ, ἡ ὁποία ἐπεδιώχθη ἀπὸ τοῦ 1962. Τὴν ἐκτοτε ταχυτέραν πορείαν τοῦ ἀναδασμοῦ ὑπεβोधήθησε τὸ Ν.Δ. 3881 τοῦ 1958 «περὶ ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως», τὸ ὁποῖον ἐθέσπισε τὸν συνδυασμὸν τῶν ἔργων τούτων μὲ τὸν ὑποχρεωτικὸν ἀναδασμὸν.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἐκτιμήσεις τῶν ἀρμοδίων, ἄνω τοῦ ἡμίσεος τῆς συνολικῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως δέον νὰ τύχη ἀναδιανομῆς. Ἐὰν θεωρήσωμεν ἀναδιανεμητέας τὰς ἰδιοκτησίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τεμαχισμένοι εἰς 4 καὶ πλέον ἀγροτεμάχια, ἡ συνολικὴ ἔκτασις, ἐφ' ἧς δέον νὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ ἀναδασμὸς, περιλαμβάνει σχεδὸν 20.000.000 στρέμματα. Τὸ σχέδιον τῆς Ὑπηρεσίας Ἐποικισμοῦ ἀποβλέπει εἰς τὸν ἀναδασμὸν 15.000.000 στρεμμάτων, ἡ δὲ χρονικὴ κλιμάκωσις τοῦ ἔργου διενεργεῖται μὲ δύο κριτήρια: τὸν βαθμὸν τῆς κατατιμήσεως καὶ τὸν συγχρονισμόν τῆς ἐκτελέσεως ἔργων.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀναδασμοῦ κατὰ τὴν περίοδον 1953 - 1963.

ναται νὰ ἀντιμετωπισθῆ διὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἀναδασμοῦ. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς προτείνεται ὁ συνδυασμὸς τῆς καταρτίσεως Κτηματολογίου πρὸς τὸν ἀναδασμὸν.

Έτος	Αριθμός χωρίων	Έκτασις (στρέμματα)	Αριθμός άγροτεμαχίων		Αριθμός ιδιοκτητών
			Πρό αναδασμού	Μετά αναδασμόν	
1953-60	80	544.470	273.841	2.800	16.121
1961	24	210.160	42.060	6.393	4.293
1962	60	320.000	83.000	17.500	8.700
1963	74	491.580	—	—	—
Σύνολον	240	1.566.210	—	—	—

Ἡ ἔκτασις αὐτῆ τῶν 1.566.210 στρεμμάτων κατανέμεται οὕτω :

1. Ἄγροι καλλιεργούμενοι	1.538.300 στρέμματα
2. Δάση	18.260 »
3. Συστηματικαὶ φυτεῖαι ἐλαιοδένδρων	9.650 »

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω δεδομένα, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς :

α) Ἡ πρόβλεψις τοῦ πενταετοῦς προγράμματος γεωργικῆς ἀναπτύξεως (1960 - 1964) περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναδασμοῦ εἰς 4.200.000 στρέμματα δὲν ἐπληθύνει ἢ ἐλλείπει κυρίως μέσων. Δὲν ἐγένετο ἡ δέουσα ἐπένδρωσις τῆς Ὑπηρεσίας, οὔτε ἐδόθησαν αἱ ἀπαραίτητοι πιστώσεις ἐκ τοῦ προγράμματος ἐπενδύσεων.

Ἐὰν κατὰ τὸ 1964 ὁ ἀναδασμὸς ἐπεκταθῆ, ὡς ἐλπίζεται, εἰς ἐδάφη συνολικῆς ἐκτάσεως 1.000.000 στρεμμάτων, αἱ ἐπιτεύξεις κατὰ τὴν πενταετίαν 1960 - 64 ὑπολογίζεται, ὅτι θὰ προσεγγίσουν τὰ 50 % τῶν προβλέψεων. Ἐν συνεχείᾳ ὁμοῦ δὲν θὰ εἶναι δυσχερὴς ἡ πορεία τοῦ ἀναδασμοῦ ἀρχικῶς μὲν μὲ ρυθμὸν 1.000.000 στρεμμάτων ἑτησίως, βραδύτερον δὲ μὲ ἐτήσιον ρυθμὸν 150.000, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐπανδρωθοῦν αἱ ἀρμόδια κεντρικὰ καὶ περιφερειακὰ ὑπηρεσίαι καὶ χορηγηθοῦν αἱ ἀπαιτούμεναι πιστώσεις. Ἐὰν ἐπιτευχθῇ τοιαύτη ἐπιτάχυνσις, διὰ τὸ ὅλον ἔργον θὰ χρειασθῆ χρονικὸν διάστημα 10 τοῦλάχιστον ἐτῶν διὰ νὰ τύχουν ἀναδιανομῆς αἱ περισσότερον τεμαχισμέναι ἰδιοκτησίαι, ἐκτάσεως 15.000.000 στρεμμάτων.

Εὐτυχῶς ἡ προεργασία διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τοῦ ἀναδασμοῦ συμπληροῦται. Τὰ προσληφθέντα ὀλιγάριθμα τεχνικὰ καὶ διοικητικὰ στελέχη πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ καθοδηγοῦνται συστηματικῶς διὰ τὴν καλυτέραν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου των. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρμόζει, νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ὀργάνωσιν ἐν Ἀθήναις εἰδικοῦ Σεμιναρίου Ἀναδασμοῦ, κατὰ Δεκέμβριον 1962, ἐπὶ σκοπῶ ἐπιμορφώσεως τῶν ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἐπίσης ἐγένοντο τοπικὰ Συνέδρια ἀναδασμοῦ εἰς Λαμίαν καὶ Χαλκίδα, ὡς καὶ κινητὰ Ἐκθέσεις ἀναδασμοῦ εἰς Λάρισαν, Ἄλμυρον, Τρίκαλα, Καρδίτσαν καὶ Λαμίαν.

β) Ἡ κατάτμησις τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας εἰς περιοχάς, ὅπου ἐφηρμόσθη ὁ ἀναδασμός, εἶναι ἔντονος. Ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος συνάγεται ὅτι πλέον τῶν δέκα ἀγροτεμάχια, κατὰ μέσον ὄρον, συνεκρότουσαν τὰς ἰδιοκτησίας, αἱ ὁποῖαι περιελήφθησαν εἰς τοὺς γενομένους ἀναδασμούς κατὰ τὰ ἔτη 1953 - 1962. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις διεπιστώθη πλήρης κοινορτοποίησις τῆς ἰδιοκτησίας. Ἀναφέρεται π.χ. ὅτι εἰς γενόμενον ἀναδασμὸν εἰς τὴν Εὐβοίαν, εἰς ἀγρότης εἶχεν ἰδιοκτησίαν κατατεμαχισμένην εἰς 300 τεμάχια.

γ) Ὁ ὑποχρεωτικὸς ἀναδασμός, μέχρι τοῦδε ἐντοπισθεὶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἐκτελοῦνται μεγάλα ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα καὶ περιλαβῶν τὸ 36% τῶν ἀναδιανεμηθεισῶν ἐκτάσεων, ἐμφανίζει μεγάλας δυνατότητες ἐπεκτάσεως καὶ αὐξήσεως τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸ σύνολον.

δ) Ὁ ἐκούσιος ἀναδασμός εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὡσαύτως, ἐφηρμόσθη εἰς μεγαλυτέραν σχετικῶς κλίμακα, ἀλλ' ἔτι περισσότερον εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ κεφαλῆς ἔρχονται δύο Νομοὶ, τῆς Καρδίτσης εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τῆς Φθιώτιδος εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος ἀναδασμός. Ἡ διανεμηθεῖσα ἐκτασις εἰς τοὺς δύο τούτους Νομούς κατὰ τὴν δεκαετίαν 1953 - 62 προσήγγισε τὸ ἡμισυ τῆς συνολικῆς. Βαθμιαίως ὅμως ἐπεκτείνεται ὁ ἀναδασμός καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς. Οὕτως εἰς τὸ πρόγραμμα ἀναδασμοῦ τοῦ 1963 περιελήφθησαν 24 νομοὶ ἔναντι τῶν 15 μέχρι τοῦ 1962. Προπορεύεται ὅμως καὶ πάλιν ἡ περιοχή Καρδίτσης.

ε) Αἱ πεδιναὶ ἐκτάσεις εἶναι πρακτικῶς περισσότερον δεκτικαὶ ἀναδασμοῦ. Εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς ἢ ἐκτέλεισις τῶν ἔργων ἀναδασμοῦ συναντᾶ πολλὰ προσκόμματα, ὡς εἶναι ἡ ἔντονος ἀνομοιομορφία τῆς γῆς, τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ὁ πολὺν μέγαν ἀριθμὸν τεμαχίων καὶ αἱ σοβαρὰ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν ἀγροτεμαχίων. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐξηγοῦν διατὶ ὁ ἀναδασμός ἐπροχώρησεν εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον εἰς τὴν πεδινὴν Θεσσαλίαν.

στ) Ἄλλαι δυσχέρειαι, ἐμφανισθεῖσαι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προγραμμάτων ἀναδασμοῦ, εἶναι: ἡ γειννίασις μὲ τὴν δημοσίαν ὁδόν, αἱ δενδροφυτεῖαι καὶ αἱ γεωργικαὶ ἐγκαταστάσεις (φρέατα, ποιμνιοστάσια, μικραὶ γεωτρήσεις κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία, ἣτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν διενέργειαν τοῦ ἐκουσίου ἀναδασμοῦ, παρακωλύει τὴν ταχείαν ἐπέκτασιν τοῦ ἀναδασμοῦ. Εἰς ἄλλας χώρας ἢ δυσχέρεια αὕτη ἀντιμετωπίσθη διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀναδασμοῦ καὶ εἰς περιπτώσεις αἰτήσεως αὐτοῦ ἐκ μέρους ὀλίγων κτηματιῶν, ἔτι δὲ καὶ ἑνός.

ΙΧ. Τὰ προκύψαντα ἀποτελέσματα καὶ ἡ προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος

Ἡ λίαν βραχεῖα περίοδος τῆς οὐσιαστικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναδασμοῦ ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐπιτρέπει πλήρη ἐκτίμησιν τῶν ἐξ αὐτῆς συνεπειῶν, τόσον διὰ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν τῶν λαβόντων κτήματα ἐξ ἀναδιανομῆς, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὅλην γεωργικὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας. Ὅπωςδὴποτε, ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων φαίνεται, ὅτι :

α) Ἐπετεύχθη πλέον ἐντατική ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους. Ἄφ' ἑνὸς λόγῳ τῆς δυνατοῦτος χρησιμοποίησεως μηχανικῶν μέσων εἰς τὰς νέας ἰδιοκτησίας καὶ ἄφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς εὐχερεστερας προσαρμογῆς εἰς τὰς ἐξελίξεις τῶν πειθομένων, νὰ δεχθοῦν τὸν ἀναδασμὸν, ἢ τεχνικὴ πρόοδος εἰσδύει χωρὶς δυσκολίαν εἰς τὰ ἐξ ἀναδιανομῆς ἀγροκτῆματα. Καθίσταται ἐπίσης δυνατὴ ἢ ἐκτέλεσις μικρῶν τοπικῶν ἔργων, εὐνοούντων τὴν αὐξήσιν τῶν ἀποδόσεων. Εἰς τὸ Κριτσίνι π.χ. τοῦ Νομοῦ Τρικάλων, ὅπου ἐγένετο ἀναδασμὸς, οἱ ἀγρόται ἀνώρυξαν φρέατα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος, τῶν κηπευτικῶν καὶ εἰς τὴν ἀγελαδοτροφίαν, ἥτοι εἰς νέους δι' αὐτοὺς κλάδους γεωργικῆς δραστηριότητος. Ἡ ἀπασχόλησις τῆς γῆς καὶ τῶν νέων οἰκογενείας, λόγῳ τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς καὶ τῶν νέων ἐπιδόσεων, ὡς ἦτο φυσικόν, διηυρύνθη. Ἀναφέρονται περιπτώσεις, ὅπου οἱ ἀγρόται μὲ κατατετημένην ἰδιοκτησίαν, ὑποαπασχολούμενοι εἰς τὰ ἴδια κτῆματα, ἠναγκάζοντο νὰ προσφέρουν μισθωτὴν ἐργασίαν εἰς γείτονάς των, ἐνῶ μετὰ τὸν ἀναδασμὸν, ὄχι μόνον ἀπασχολοῦνται πλήρως ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιοῦν ἐπιπροσθέτως ξένην ἐργασίαν. Ἐπίσης φαίνεται, ὅτι καὶ ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἐμειώθη εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας.

β) Αἱ προελθοῦσαι ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ ἰδιοκτησίαι παρέχουν εἰσόδημα ἀνώτερον κατὰ πολὺ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδον τὰ μεμονωμένα ἀγροτεμάχια ἐν τῷ συνόλῳ των. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη εἰς τὸ εἰσόδημα μεταξὺ τοῦ ἔτους τοῦ προηγθέντος τοῦ ἀναδασμοῦ καὶ τοῦ μέσου ὅρου τῆς μετ' αὐτὸν τριετίας ἐκτιμᾶται ἀρμοδίως μεταξὺ 70 καὶ 300%. Ἀνάλογόν τι, ἄλλως τε, διεπιστώθη καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὡς π.χ. εἰς τὴν Ἰταλίαν. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἐπέρχεται μεγαλυτέρα προσαρμογὴ εἰς τὰς ἐξελίξεις καὶ συνεπῶς ἡ προσδοκία δι' ὑψηλότερον εἰσόδημα εἶναι βásiμος. Ἄξιον μνείας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι καὶ εἰς τοὺς γενομένους ἀναδασμούς εἰς δενδρώδεις ἐκτάσεις (ἐλαιῶνες π.χ. νήσου Θάσου) ἢ αὐξήσις τοῦ εἰσοδήματος ὑπῆρξε σοβαρὰ (50-100%). Εἰς ὅλα τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφηρμόσθη ὁ ἀναδασμὸς, παρατηρεῖται ἐμφανὴς βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, μολοντί σημαντικόν τμῆμα τοῦ αὐξηθέντος εἰσοδήματός των διετέθη διὰ τὴν ἐξόφλησιν παλαιῶν χρεῶν των. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀποταμιευτικὴ ἰκανότης τῶν ἐξ ἀναδιανομῆς ἰδιοκτητῶν, ἐκδηλουμένη μὲ μικροκαταθέσεις εἰς Τραπεζάς.

γ) Ἡ ψυχολογία τῶν ἀγροτῶν μεταβάλλεται συνεχῶς ἐπ' ὠφελεία τῆς ἐπιστεύσεως τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἡ δυσπιστία ὅλονεν ὑποχωρεῖ, χάρις ἄφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διαφώτισιν καὶ ἄφ' ἑτέρου εἰς τὰ προφανῆ ὠφελήματα τῶν ἀγροτῶν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀναδιανεμηθέντων κτημάτων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐκφράζουν ποικιλοτρόπως τὴν ἰκανοποίησιν των καὶ γίνονται κήρυκες τῶν εὐμενῶν συνεπειῶν τοῦ ἀναδασμοῦ. Τοῦτο ἐπηρεάζει τὴν ψυχολογίαν καὶ τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν χωρίων, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ὑποβάλλεται ὅλονεν ηὔξημένος ἀριθμὸς αἰτήσεων πρὸς ἀναδασμὸν. Ἐνῶ εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν ἐδεικνύετο ἀπροθυμία διὰ τὸν ἀναδασμὸν, λόγῳ ἐμφύτου δυσπιστίας τῶν ἀγροτῶν ἀλλὰ καὶ λόγῳ πιέσεων ἰσχυρῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἦσκουν ψυχολογικὴν βίαν ἐπὶ τῶν ἀσθενεστέρων γεωργῶν, ἤδη οἱ τελευταῖοι οὗτοι

προσέρχονται προθύμως και λαμβάνουν ένεργον μέρος εις τὰς συσκέψεις, τὰς ἐχούσας ἀντικείμενον τὸν ἀναδασμόν. Ἡ ψυχολογικὴ προπαρασκευὴ συστηματικῶς καλλιεργεῖται, ὡς ἐλέχθη, ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ καὶ τῆς Ἑπιμετείας Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν, ἔτι δὲ καὶ δι' ὄργανώσεως διαλέξεων καὶ ἐκθέσεων ἐπὶ τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἡ διαφώτισις ἐκτείνεται καὶ πέραν τῶν γεωργῶν, ὡς π.χ. πρὸς τοὺς τοπικοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι, κατατοπιζόμενοι ἐπὶ τῶν ὠφελημάτων, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκήσουν ἐπιδρασιν ἐπὶ τῶν χωρικῶν.

Ἡ προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος, ὡς πρὸς τὸν ἀναδασμόν, εἶναι αἰσιόδοξος. Οἱ ἀγρόται κατανοοῦν ὅλον ἐπιπλέον τὸ συμφέρον τῶν ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἡ Διεύθυνσις Ἐποικισμοῦ ἐπικουρεῖται ὅλον ἐπιπλέον ἀπὸ τρεῖς ἄλλας ὑπηρεσίας τοῦ Ἑπιμετερίου Γεωργίας : τὴν Ἑπιμετερίαν Ἐγγείων Βελτιώσεων, τὴν Διεύθυνσιν Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ τὴν Τοπογραφικὴν Ἑπιμετερίαν. Αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναδασμοῦ χαρακτηρίζονται ὡς ἐξόχως παραγωγικαὶ καὶ περιλαμβάνονται εἰς τὰς δημοσίας ἐπενδύσεις. Αἱ μέχρι τοῦδε ἐφαρμογαὶ ἀπέδωσαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Πάντα ταῦτα συνιστοῦν λίαν εὐμενεῖς προϋποθέσεις διὰ τὴν εὐόδωσιν τῆς εἰδικῆς προσπάθειας ὡς πρὸς τὸν ἀναδασμόν καὶ τῆς γενικωτέρας ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν βιωσίμων μονάδων, ἰδιαιτέρως ἀπαραιτήτων σήμερον λόγῳ τῆς συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα.

Ἐνδειχθέντα ὅμως διὰ τὴν πλέον ἀποτελεσματικὴν ἀπόδοσιν τῆς προσπάθειας ταύτης, θὰ ἦσαν καὶ τὰ ἑξῆς :

α) Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ ἐπὶ νέων βάσεων μετὰ προοπτικὴν συγκεντρώσεως ὅλων τῶν σχετικῶν ἀρμοδιοτήτων διὰ τὴν συντονισμένην διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου, ὡς ἐγένετο εἰς Ἰσπανίαν.

β) Ἡ πρόταξις ὠρισμένων ἐρευνῶν, ὡς αἱ ἐδαφολογικαὶ καὶ αἱ ὑδρολογικαί, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ δικαιότερα καὶ ἀποδοτικώτερα ἐφαρμογὴ τοῦ ἀναδασμοῦ.

γ) Ἡ πρόσκτησις νέων γαιῶν πρὸς ἐπαύξεισιν τοῦ μικροῦ κλήρου. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἴτε διὰ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν καλλιέργειαν μὴ καλλιεργουμένων σήμερον γαιῶν, εἴτε δι' ἀγορᾶς ἢ ἀπαλλοτριώσεως ἐτέρων τοιούτων καὶ διανομῆς αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀναδασμοῦ.

δ) Ἡ ἄμεσος διαπαιδαγώγησις καὶ τεχνικὴ μόρφωσις τῶν γεωργῶν διὰ τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν εἰς τὰς ἐξ ἀναδιανομῆς ἐκτάσεις ἐξ ἑνὸς ἢ ὀλίγων τεμαχίων πρὸς εἰσαγωγὴν νέων προσοδοφόρων καλλιεργειῶν, πρὸς ἐφαρμογὴν νέων μεθόδων ἐκμεταλλεύσεως, χρησιμοποίησιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὰς τοπικὰς ἀρδεύσεις, ἐκτέλεσιν γεωτρήσεων πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ ὑπογείου ὕδατος ὀρίζοντος κλπ.

ε) Ἡ πλέον εὐνοϊκὴ μεταχείρισις τῶν ἰδιοκτητῶν γαιῶν ἐξ ἀναδιανομῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων Ὄργανισμῶν. Ἡ θέσπισις π.χ. καταλλήλων πιστωτικῶν κινήτρων δύναται νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν ἀναδασμόν καὶ τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἰς τὰ ἐξ ἀναδασμοῦ κτήματα.

ς) Ἡ ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ πρόοδος (τεχνικὴ, οἰκονομικὴ, ψυχολογικὴ)

δέον να ἀποτελέσῃ ἀφετηρίαν διὰ τὴν στενοτέραν συνεργασίαν ἀγροτῶν, διὰ συνεταιρισμῶν, κοινοπραξιῶν κλπ., πρὸς πληρεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν κτημάτων (κοινὴ καλλιέργεια) καὶ ἀξιοποίησιν τῶν προϊόντων, ἐμπορικὴν (ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεις), βιομηχανικὴν (γεωργικὰ βιομηχανία).

ζ) Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀναδασμοῦ ὡς ἔργου γεωργικῆς ὑποδομῆς σκόπιμον εἶναι νὰ προβληθῇ καταλλήλως, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἐκ διεθνῶν πηγῶν μερικὴν χρηματοδότησιν τοῦ ἔργου, ἐφ' ὅσον μάλιστα συντελεῖ οὗτος εἰς τὴν ἐπιδίωξιν περιφερειακῆς καὶ ἰσορρόπου ἀναπτύξεως.

X. Μία εἰδικὴ περίπτωσις ἀναδασμοῦ (1)

Αἱ εὐμενεῖς συνέπειαι ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ εὐκόλως γίνονται ἀντιληπταὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὑφισταμένων μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς καὶ τῶν διαμορφωθεισῶν κατόπιν ταύτης συνθηκῶν εἰς τὴν Κοινότητα Μετοχίου Κηρέως τοῦ Νομοῦ Εὐβοίας.

Εἰς τὴν ἐν λόγω Κοινότητα αἱ ἀγροτικαὶ ἰδιοκτησίαι ἦσαν λίαν κατατεμημέναι. Ἡ κατάτμησις προῆλθεν ἐκ τῆς ἐξαγορᾶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τουρκικῶν τσιφλικίων καὶ τῆς μετέπειτα διανομῆς τούτων μεταξύ των. Ἡ διανομὴ ἐγένετο μὲ κριτήριον τὰς κατηγορίας τῶν ἐδαφῶν (ἀρδευτικά, ξηρικά, βοσκότοποι, δασώδεις περιοχαί). Μὲ τὴν πάροδον ὁμως τῶν ἐτῶν, ἡ ἰδιοκτησία, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἀπετελεῖτο ἐκ 50-100 ἀγροτεμαχίων, ἐκονιορτοποιήθη. Οὕτω, μέχρι τοῦ ἔτους 1955, εἰς τὸ Μετόχιον, ἕκαστος τῶν ἰδιοκτητῶν κατεῖχεν ἄνω τῶν 200 ἀγροτεμαχίων, ἐκτάσεως μικροτέρας τοῦ ἐνὸς στρέμματος. Εἰς τὴν κονιορτοποίησιν συνετέλεσαν τὸ ἰσχύον κληρονομικὸν δίκαιον καὶ αἱ λαβοῦσαι ἐν τῷ μεταξύ, ἕνεκα διαφορῶν ἄλλων λόγων, μεταβιβάσεις.

Ἔνεκα τοῦ πολυτεμαχισμοῦ οἱ ἰδιοκτῆται ἠδυνάτουσαν νὰ καλλιεργήσουσαν ἐντατικῶς τὰ ἀγροτεμάχια των, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἀγροτικὸν εἰσόδημα νὰ ἐμφανίζεται λίαν χαμηλόν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ πλεονάζοντες ὡς καὶ οἱ μὴ ἱκανοποιούμενοι ἐκ τῶν κτημάτων των ἀγρόται συνέρρεον εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ἢ ἐλάμβανον τὴν ὁδὸν τῆς μεταναστεύσεως.

Τῆς ἐνάρξεως ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου (1955) προηγήθη, ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐπιτυχῆς διαφώτισις τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιοκτητῶν, τῶν ὁποίων ἡ πλειονότης συνεφώνησεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀναδασμοῦ.

Τὰ 32.000 ἀγροτεμάχια συνολικῆς ἐκτάσεως 5340 στρεμμάτων συνεκεντρώθησαν εἰς 439. Ἐκαστος ἰδιοκτήτης ἀπέκτησεν 1-3 ἀγροτεμάχια, τὰ ὁποία προσεφέροντο πλέον δι' ἐντατικὴν καλλιέργειαν.

Ἐκ τῆς ἀναδιανομῆς ἅπαντες οἱ ἀγροκτῆμονες ἔμειναν ἀπολύτως ἱκανο-

1) Ἡ περιγραφή τῆς περιπτώσεως ταύτης ἐγένετο προσωπικῶς ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν Ἐποικισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας κ. Ν. Κατσούλην, ὡς αὕτη ἐξιστορήθη εἰς τοῦτον ὑπὸ γεωργοῦ κατὰ τὸ Συνέδριον ἀναδασμοῦ, τὸ λαβὸν χώραν εἰς Χαλκίδα.

ποιημένοι, διότι απέκτησαν νομίμους τίτλους κυριότητας ἐπὶ μεγαλυτέρων ἐκτάσεων, τῶν συνολικῶς πρότερον κατεχομένων, καὶ διότι, ἔνεκα τῶν ἐκτελεσθέντων ἐν τῷ μεταξύ διαφόρων ἔργων (χάραξις καὶ διάνοιξις ὁδῶν), διηκολύνετο ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀποκτηθέντων ἔδαφῶν.

Αἱ συνέπειαι ἐκ τοῦ ἀναδασμοῦ εἰς τὸ Μετόχιον ὑπῆρξαν πλέον εὐμενεῖς ἀπὸ ὅ,τι ἀνεμένετο. Τὸ εἰσόδημα τῆς Κοινότητος ἐσημείωσεν αὐξήσιν κατὰ 125% ἔναντι ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιεῖτο, ὅτε τὰ πολυάριθμα ἀγροτεμάχια ἦσαν διεσκορπισμένα. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐλάχιστον τῆς δαπάνης (πέριξ τῶν 30 δραχμῶν ἀνὰ στρέμμα), ἡ ἐπένδυσις τοῦ εἴδους τούτου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν συμφέρουσα ἔναντι ἄλλων, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουν τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ὑποδομῆς (ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα κ.λ.π.).

Τέλος, ἡ ἐπιτυχὴς ἔκβασις τοῦ ἀναδασμοῦ συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν προστριβῶν, αἱ ὁποῖαι συχνάκις ἐνεφανίζοντο ἔνεκα τῆς πολυτεμαχισμένης ἰδιοκτησίας καὶ εἶχον ἀντικτύπους ἐπὶ τῆς ἀρμονικῆς διαβιώσεως τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐν γένει ἀναπτύξεώς της.